

Josef Vacek

(1875 – 1930)

Josef Vacek se narodil 11. listopadu 1875 v Kolíně v rodině školního rady, ale vyrůstal v Příbrami a na pražských Vinohradech. Práva studoval v Praze a promoval tu v roce 1899. Ze svých pražských učitelů se hlásil především k profesoru Trakalovi. Po několika letech strávených v soudní službě a po studijních pobytech v Paříži a Berlíně se v roce 1908 v Praze habilitoval pro srovnávací právovědu. Později studoval antické kulturní památky v Britském muzeu v Londýně. Na pražské fakultě, kde v roce 1917 dosáhl na mimořádnou profesuru, se zasadil o to, aby se začala přednášet sociologicky orientovaná srovnávací právověda. Spolu s Bohumilem Baxou, Karlem Englišem, Jaroslavem Kallabem a Františkem Weyrem patřil mezi prvních pět řádných profesorů, jmenovaných pro brněnskou fakultu v roce 1919. Přednášel srovnávací právovědu a církevní právo, později suploval i právo knihovní. Když na něj podle úředního pořadí přišla řada, stal se v akademickém roce 1922/1923 děkanem. Jediným žákem, který kráčel v jeho šlépějích a habilitoval se v Brně v oboru kanonického práva, byl dr. Rudolf Wierer.

Na fakultě spočívalo těžiště Vackovy práce ve výuce kanonického práva, i když svým původním zaměřením byl vlastně právním historikem, nikoliv speciálním kanonistou (svou první větší práci, dvousvazkový *Problém mobilární vindikace v západoevropském právu moderním a dějinný jeho vývoj z let 1906 a 1908*, na základě níž se habilitoval, také věnoval historickoprávní problematice). Proto ani příliš nepřekvapí, že se ve výuce koncentroval především na otázku vztahu státu a církve a že v úvahách o reformě právního studia navrhol zrušit obor vykládající platné církevní právo a nahradit jej výukou předmětu Dějiny práva v západní Evropě, který by akcentoval problematiku vztahu státu a církve a doplňoval tehdejší výuku středoevropských a československých právních dějin.

Josef Vacek brzy soustředil svou pozornost na institut manželství, jemuž se věnoval v celém jeho historickém vývoji od počátků státního vývoje až do začátku dvacátého století. K tomuto tématu se pojí zejména práce *Pravěk a manželství na základě pramenů o dávnověku kulturních národů* (1912 a 1913), v níž formuloval vlastní teorii o vývoji monogamního manželství z matřimoniátu, především pro pedagogické účely určené *Právní názory církve římsko-katolické ve světle dějin*. (I., 1923); popularizační *Církev římsko-katolická a manželství* (1920), učebnicové *Manželské právo dle názorů církve římsko-katolické u srovnání s hlavními názory moderních právních systémů* (I. a II., 1922 a 1924) a aktuální *Naše revoluce a manželství* (Praha 1920). V poslední práci se nemohl vyhnout ani hodnocení „žhavé novinky“ v manželském právu, kterou představovala prvorepubliková manželská novela z roku 1919. Stavěl se k ní značně kriticky, protože byl přesvědčen, že neprospívá stabilizaci společenských poměrů.

Profesora Vacka zpočátku ovlivňovala francouzská historická a sociologická škola, pod jejímž vlivem napsal svou již zmiňovanou habilitaci, později především učení jeho berlínského učitele Josefa Kohlera. Názorně to dokládá studie *Právní věda a studium sociálních poměrů* z roku 1915 i zmíněné práce o historii manželství, v nichž charakteristiky jednotlivých institutů důsledně vycházejí ze studia sociálního prostředí, v němž tyto instituty vznikaly a vyvíjely se. Profesor Vacek byl přesvědčen, že v moderní době je možné tvořit, interpretovat a hodnotit právní pravidla pouze na základě znalosti sociálních poměrů, na něž se vztahují. Studium sociálních poměrů proto považoval za nezbytný předpoklad vědecké i

praktické činnosti každého právníka. Podle něj „*práce pravodatná má znáti skutečné poměry sociální, které chce upravit, a názory, které lid chová ohledně úpravy poměrů, v nichž žije.*“ Při hodnocení právní úpravy „*ten, kdo nezná sociálních poměrů, na které svého času sociální pravidla dopadala, nemůže si nikterak činiti úsudek o tom, zda pravidla tato v době, v níž vznikla, skutečně se osvědčila, čili nic,*“ a „*bádání dogmatické není jediným druhem vědecké práce právníké.*“ V polemice s přístupem normativistů k právní filosofii vyslovil přesvědčení, že „*právně-filosofické závěry lze činiti vždy jen na základě poznatků vytěžených ze skutečných zjevů sociálního života, jež zákonné texty mohou osvětliti pouze tomu, kdo se zajímá o podobu sociálního života v skutku a pravdě*“ (Právní věda a studium sociálních poměrů. In: Sborník věd právních a státních. roč. XV., 1914 – 1915).

Je celkem nasnadě, že normativista František Weyr, přesvědčený, že Josefa Vacka nové fakultě z Prahy přepustili jako nepotřebnou „druhou garnituru“, neměl pro jeho práci sebemenší porozumění a shledával u něj „*nedostatek jakéhokoliv ryze juristického nadání*“ (Paměti 2). Konstatoval také, že „*Vacek a jeho vědecké práce působily po jeho smrti stejně dlouho, jako kámen vržený do klidné vodní hladiny*“; (tamtéž). Podobně, i když bez přidechu odsudku, jeho práci viděl Josef Tureček, když napsal, že „*se zajímal více o sociologické problémy než juristické. I tam, kde se snaží býti juristou, podává více pozitivního pro sociologii, než pro právní vědu. ... V přednáškách, člancích i monografiích řeší zhusta otázky čistě sociologické*“ (Vzpomínka. Česká věda, roč. IX/1930). František Weyr se v negativním hodnocení Vackovy práce ovšem neshodl se svým žákem a pozdějším kolegou a blízkým spolupracovníkem Vladimírem Kubešem. Ten profesora Vacka – ovšem dodejme, že s odstupem času a v jiné společenské atmosféře, která úhel jeho pohledu asi dost ovlivnila – hodnotil v podstatě pozitivně. Poukazoval na to, že jeho psané práce převyšovaly schopnost vystupovat ústně, a bez bližší specifikace oceňoval, že některé jeho postřehy zůstaly aktuální i po letech (Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. I.). Vzpomínky na zemřelé kolegy sice nejsou příliš spolehlivým pramenem, protože zpravidla akcentují pozitivní a potlačují negativní rysy osobnosti, přesto stojí za připomenutí, že Rudolf Dominik v něm poznal „*vážného a důkladného badatele, výborného a svědomitého učitele, shovívavého examinátora, konciliantního kolegu, poctivého a charakterního člověka*“ (z nekrologu in Vědecká ročenka PF MU, IX – 1930) a jeho žák Rudolf Wierer „*dobrosrdečného a benevolentního muže*“, který „*úskalí vědy mnohým dobrým vtipem usnadnil posluchačům*“ (z nekrologu in Všehrd, roč. XI (1929 – 1930). Na začátku padesátých let (podmíněně) ocenil dílo Josefa Vacka také významný právní historik Václav Vaněček. Našel k tomu příležitost v práci *České právníctví za kapitalismu*, která je ovšem smutným dokladem tehdejší dusné atmosféry ve vědeckých kruzích. Vyzvedl Vackův zájem o studium sociálních poměrů a konstatoval o něm, že „*probojoval se k určitému, alespoň relativně pokrokovému stanovisku historickému a pokusil se pochopit – byť jakkoliv primitivně – i velkou skutečnost sovětské revoluce*“. Poukazoval při tom na Vackovu práci *Právní názory církve římsko-katolické ve světle dějin* (I. Brno 1923) a „*jinak velmi slabou*“ stať *Idea komunismu na Velké Rusi v době předrevoluční* (in Vědecká ročenka PF MU v Brně. I. Brno 1922). Ve druhé z těchto prací J. Vacek dovozoval, že popularita komunistických myšlenek mezi ruským rolnictvem má kořeny v tradici kolektivního hospodaření rodin a celých obcí a ve špatných zkušenostech s reformami zavádějícími individuální vlastnictví půdy.

Postavení profesora Vacka na brněnské fakultě nebylo právě ideální. Přišel do cizího prostředí, a to nejen společensky, ale i odborně. Svému okolí se jevil jako samotářský a nepraktický starý mládenec, který se navíc nevěnoval žádným dalším profesním aktivitám. V Brně žil vzdálen od svých příbuzných a bez jakéhokoliv zázemí (přebýval přímo ve svém

malém kabinetu na fakultě). Jak konstatoval profesor Rudolf Dominik, který mu byl zřejmě ze všech kolegů nejbližší, „*tento způsob Vackova života dal vzniknouti mnohému podivínství v jeho povaze*“ (z nekrologu ve Vědecké ročenke PF MU. IX/1930). V posledních letech jej navíc začaly sužovat příznaky těžké nemoci, především nedoslýchavost. Ke své učitelské a vědecké práci se proto upínal více než ostatní. Podle již citovaného R. Wierera své studenty nabádal, aby s láskou pěstovali vědu, která, řečeno Vackovými slovy, „*v mnohých životních svízelních, jak poznáte, až se přes domnělou pedanterii vědy přenesete, je mnohdy jedinou útěchou*“. O to bolestnější pro něj muselo být, že si s naprostou většinou svých kolegů odborně vůbec nerozuměl, neboť jeho sociologický přístup a jimi vyznávané novokantovské koncepce se zcela míjely.

Běh života profesora Josefa Vacka skončil předčasně. Koncem roku 1929 se plně projevila jeho choroba a svou relativně krátkou životní pouť skončil v následujícím roce (24. 5. 1930) v Praze. Pochován je v Příbrami.

Prameny

Archív MU v Brně

DOMINIK, R.: *In memoriam Josefa Vacka*. In: Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity, IX, 1930, s. 302 – 307.

KUBEŠ, V.: *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. I*. Brno: Masarykova univerzita 1995.

Profesor dr. Josef Vacek padesátníkem (šifra – IK –), Všehrd, VII., 1925 – 1926, s. 52 – 53.

TUREČEK, J.: *Vzpomínka*, Naše věda, IX, 1930, č. 6, s. 140 – 141.

VANĚČEK, V.: *České právnictví za kapitalismu*. Praha 1953.

VOJÁČEK, L.: *Josef Vacek*. In: Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918 – 1938). Uspořádala a sestavila P. Skřejpková. Praha: Linde 2009, s. 507 – 510 + přílohy.

WEYR, F.: *Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938)*. Brno: Atlantis 2001.

WIERER, R.: *Za profesorem Josefem Vackem*, Všehrd, XI, 1929 – 1930, s. 287 – 288.